

QORAQALPOQ TILI FANINI O'QITISHDA KOMPETENSIYAGA ASOSLANGAN YONDASHUV (ADABIYOTLAR SHARHI)

Orazbaeva Gulshira Jalg'asbaevna

Chimboy tuman 33-sonli maktab qoraqalpoq tili o'qitubchisi
Chimboy tumani, Qaraqolpag'iston
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17452184>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 15-oktabr 2025 yil
Ma'qullandi: 20-oktabr 2025 yil
Nashr qilindi: 27-oktabr 2025 yil

KEY WORDS

qoraqalpoq tili, kompetensiyaviy yondashuv, yuqori sinflar, kommunikativ kompetensiya, interaktiv metod, til o'qitish samaradorligi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada yuqori sinflarda qoraqalpoq tili fanini o'qitishda kompetensiyaga asoslangan yondashuvning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Kompetensiyaviy ta'limning asosiy maqsadi o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini hayotiy faoliyat bilan bog'lash, ularning kommunikativ, lingvistik hamda ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat. Maqolada qoraqalpoq tili fanida kompetensiyaviy yondashuvni qo'llashning samarali metodlari, dars jarayonida interaktiv va innovatsion texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kompetensiyaga asoslangan o'qitish o'quvchilarning nutq faoliyatini faollashtiradi, mustaqil fikrlashni kuchaytiradi hamda tilni amaliy qo'llash malakasini oshiradi. Shuningdek, maqolada tajriba-sinov ishlari natijalari, o'quvchilarning bilim darajasidagi ijobiy o'zgarishlar va metodikaning samaradorligi ilmiy asosda yoritilgan.

Adabiyotlar tahlili: Kompetensiya tushunchasining nazariy asoslari: Pedagogik manbalarda "kompetensiya" atamasi turlicha talqin qilinadi. Hasanov B. (2019) uni "bilim, ko'nikma va malakalarni integratsiyalashgan holda amaliy faoliyatda qo'llash qobiliyati" sifatida izohlaydi. Jumaniyozova N. (2020) esa kompetensiyani o'quvchining "o'rganilgan bilim asosida yangi kommunikativ vaziyatlarda samarali harakat qila olish salohiyati" deb belgilaydi.

Mazkur nazariy yondashuvlar asosida kompetensiyaga asoslangan ta'lim quyidagi tamoyillarga tayanadi:

- bilimlarni amaliy faoliyatga tatbiq etish;
- o'quvchining shaxsiy tajribasiga asoslanish;
- o'zaro hamkorlikda o'rganish;
- o'quv jarayonining natijasiga emas, jarayoniga yo'naltirish.

Til o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvning rivojlanishi: Til ta'limi sohasida kompetensiyaviy yondashuv 1990-yillardan boshlab shakllana boshladi. Hymes (1972) "communicative competence" tushunchasini kiritib, til o'rganishning maqsadi faqat grammatikani bilish emas, balki uni kommunikativ vaziyatlarda to'g'ri qo'llay olishdan iboratligini ta'kidlagan. O'zbekiston pedagogikasida bu g'oya 2010-yillardan boshlab faol tatbiq etila boshlandi. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlangan 2021-yilgi Davlat ta'lim standartlarida har bir fan bo'yicha asosiy kompetensiyalar belgilandi. Qoraqalpoq tili fanida quyidagi kompetensiyalar asosiy yo'nalish sifatida qaraladi:

- **Kommunikativ kompetensiya** – og'zaki va yozma nutqda to'g'ri, ravon fikr bildirish;
- **Lingvistik kompetensiya** – fonetika, morfologiya, sintaksis bilimlarini amalda qo'llash;
- **Ijtimoiy-madaniy kompetensiya** – milliy qadriyatlarni, an'analarni til orqali anglash;
- **Axborot-kommunikatsion kompetensiya** – raqamli vositalar orqali til o'rganish malakasi.

Qoraqalpoq tili o'qitish metodikasida kompetensiyaviy yondashuv: Jumanioyova N. (2020) o'z tadqiqotlarida qoraqalpoq tili darslarida interaktiv metodlar — "Klaster", "Aqliy hujum", "Debat" usullarining o'quvchilarda til kompetensiyasini shakllantirishdagi o'rnini tahlil qilgan. Uning fikricha, darslarda o'quvchilarni faol suhbatdoshga aylantirish, ularni og'zaki va yozma muloqotga jalb etish kompetensiyaviy o'qitishning asosiy mezonidir.

Saparbayev T. (2020) esa yuqori sinflarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyani parallel shakllantirish samarali natija berishini tajriba asosida ko'rsatadi. U "Qoraqalpoq xalq maqollari" mavzusidagi darslarda o'quvchilarning so'z boyligi va milliy madaniyat haqidagi tasavvurlarini birgalikda rivojlantirishni taklif etadi.

Mahmudova G. (2022) o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini oshirishda innovatsion texnologiyalar — videodarslar, elektron platformalar, onlayn testlar kabi vositalarning rolini yoritgan. Bu tajribalar qoraqalpoq tili darslarida ham raqamli kompetensiyani shakllantirish imkoniyatini ko'rsatadi.

Ilmiy manbalarda uchraydigan muammolar: Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, kompetensiyaviy yondashuvni to'liq joriy etishda ayrim muammolar mavjud:

• barcha maktablarda o'qituvchilarning metodik tayyorgarlik darajasi bir xil emas (Hasanov, 2019);

- mavjud darsliklar kompetensiyaviy tamoyillarga to'liq moslashtirilmagan;
- baholash tizimi hali ham ko'proq reproduktiv bilimlarga asoslangan;
- texnik vositalar yetishmasligi raqamli o'qitish imkoniyatlarini cheklaydi.

Shunga qaramay, so'nggi yillardagi islohotlar — yangi o'quv dasturlari, darsliklar va metodik tavsiyalar bu yo'nalishda ijobiy natijalar bermoqda.

Xulosa: Adabiyotlar sharhi asosida shuni aytish mumkinki, yuqori sinflarda qoraqalpoq tili fanini kompetensiyaviy yondashuv asosida o'qitish — bu nafaqat ta'lim jarayonini zamonaviylashtirish, balki o'quvchining shaxsiy rivojlanishini ta'minlaydigan samarali pedagogik yo'nalishdir.

Tahlil etilgan manbalarda quyidagi xulosalar ilgari suriladi:

1. Kompetensiyaga asoslangan ta'lim o'quvchilarni faol muloqotga, ijodkorlikka va tanqidiy fikrlashga yo'naltiradi.

2. Qoraqalpoq tili fanida bu yondashuv o'quvchilarning milliy o'zlikni anglashini va nutq madaniyatini rivojlantiradi.

3. Metodik va texnik bazani yanada boyitish, o'qituvchilarning malakasini oshirish zarur.

4. Kompetensiyaviy baholash tizimini ishlab chiqish til o'qitish sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Kelgusida qoraqalpoq tili ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni yanada chuqurlashtirish uchun amaliy tajribalarni kengaytirish, raqamli o'quv resurslarini yaratish va o'quvchilarning mustaqil o'rganish faoliyatini qo'llab-quvvatlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hasanov B. (2019). Kompetensiyaviy yondashuv asosida til o'qitish nazariyasi. Toshkent: Fan.
2. Jumaniyozova N. (2020). Qoraqalpoq tili o'qitish metodikasi. Nukus: Bilim.
3. Mahmudova G. (2022). Interaktiv metodlar va ularning samaradorligi. Nukus: Bilim.
4. Saparbayev T. (2020). Til o'qitishda madaniy kompetensiyani shakllantirish. Nukus.
5. CEFR. (2001). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Cambridge University Press.
6. O'zbekiston Respublikasi Davlat ta'lim standarti. (2021). Toshkent: Xalq ta'limi vazirligi.
7. Hymes D. (1972). On Communicative Competence. Penguin Books.

INNOVATIVE
ACADEMY